

Inledning, 2/2012

Denna regniga höst har vi blivit påtagligt påmind om att vår kultur, det vill säga vårt sätt att leva och organisera samhället – eller i klartext: den reellt existerande kapitalismen – utgör ett hot mot ett drägligt liv för hela mänskligheten på vår planet. Klimatvarningarna är legio i nyhetsförmedlingen och forskarnas och miljörelsens vädjanden och krav om substantiella politiska åtgärder är lika frekventa. Allt fler enskilda människor gör vad som står i deras makt för att påverka situationen till det bättre. Det som saknas är emellertid en synnerligen viktig pusselbit, nämligen beslutsamt positivt agerande från ledande politiker och, naturligtvis, från globala storföretag. Många av dessa senare bedriver verksamhet som driver på utvecklingen i fel riktning och att förvänta sig att de skulle genomföra en förändring utan att kunna tjäna pengar på den, är naivt. Ett kraftfullt och samfällt politiskt agerande är därför absolut nödvändigt.

Som nämndes, många människor i alla delar av världen har insett vikten av att utveckla nya former av företagande, kommunikation och samlevnad. Och här finns en koppling till en (kultur)politik med en annan fokus. Om klimatförändringarna och den globala uppvärmningen har med våra sociala och ekonomiska strukturer, ”vårt sätt att leva”, som Raymond Williams sade, att göra, så kan en *del* av lösningen ligga i att en annan sorts ”kultur” får ta större plats i våra liv. Det skulle i så fall gälla en kultur av snävare innebörd och inriktad på njutande av immateriella kulturvaror, många skulle kalla dem ”upplevelser”. (I mina öron låter talet om ”upplevelser” ofta som att det vore fråga om något spektakulärt och extraordinärt, men det är ju inte alls nödvändigt, om man tänker efter. Ett teaterbesök, eller läsningen av boken man lånade på biblioteket, kan sannerligen också bjuda på fantastiska upplevelser!)

”Upplevelsesamhället” och ”upplevelseekonomin”, ja hela förändringen mot ett allt större inslag av immateriell varuproduktion i de avancerade kapitalistiska ländernas ekonomier har på så sätt betydande, både klimatpolitiska och kulturpolitiska inslag. Eftersom nuvarande redaktör för *NKT* ofta gillar att ikläda sig rollen av ”slav på triumfvagnen”, måste jag förstås påpeka att även om lejonparten av de

utsläppsökningar som faktiskt sker kommer från länder i det globala syd, så är de avancerade postindustriella länderna i nord alls inte oskyldiga i sammanhanget. Och det väcker den dystra frågan om upplevelseekonomin egentligen har någon påverkan på saken? Kan den vägen, om vi på allvar slår in på den, tygla tillväxten, så att den håller sig inom de gränser som naturen och jordens resurser sätter?

Oavsett vad vår uppfattning i de här frågorna är, så står det klart att kulturen (alltså inte minst i dess snäva estetiska betydelse) är på väg att ta en större plats i det allmänna politiska samtalet. Och i många människors liv. Den sektor som dominerar i ekonomin, både sett till sysselsättning och bidrag till BNP, är den tredje, det vill säga tjänstesektorn. Enligt Statistiska Centralbyrån stod denna sektor år 2011 för omkring 70 % av Sveriges totala BNP. Av detta är naturligtvis den del som kan räknas som "kultur" eller kulturella upplevelser mycket liten. Men den delen växer. Det vet vi.

I det här numret av *NKT* har vi ett par artiklar som ur olika vinklar behandlar och analyserar denna problematik. Den ena, skriven av *Wilhelm Skoglund* och *Gun Jonsson*, tar upp frågan om vilka förutsättningar det finns för att kreativa och kulturella näringar ska kunna bidra till samhällslivskraft i avlägsna områden. Deras undersökning visar att det finns goda möjligheter och att det framför allt är de enskilda kommersiella aktörerna som bidrar. I sektorn växer en rad så kallade mikroföretag fram. Författarna kan också konstatera att politiken och den offentliga sektorn tycks ha hamnat på efterkälken. I en annan artikel undersöker *Michael Volkerling* hur den nya "kulturella ekonomin" gestaltar sig i Western Sydney Region i Australien och skissar på en ny kulturpolitisk modell för att möta utvecklingen. Med *Volkerlings* artikel vill vi ge en kontrast, eller sidobelysning, från andra sidan jordklotet på den nordiska politiken och forskningen. I redaktionen tror vi att det ibland är viktigt att höja blicken och bryta mönster. Kanske kan Western Sydney och Jämtland (som *Skoglund & Jonsson* skriver om) dra nytta av varandras erfarenheter?

Ytterligare erfarenheter kan måhända hämtas ur en tredje artikel med liknande problematik och fokus: *Pasi Saukkonens* och *Minna Ruusuvirtas* studie av finsk lokal kulturpolitik. Artikeln jämför och analyserar den förda kulturpolitiken i tjugo finska städer. Ett gemensamt förhållningssätt är tydligt. I alla städerna betonas kulturens

och kulturpolitikens centrala roll för respektive stads blomstring och framgång. Konstens, kulturens och kreativitetens betydelse står helt klar på den retoriska nivån i städernas planer och strategier för den framtida utvecklingen. *Saukkonens* och *Ruusuvirtas* granskning visar emellertid att verkligheten ser annorlunda ut. I ekonomiska termer har någon reell satsning på nya idéer knappast skett.

En annan aspekt av kulturens växande betydelse i den allmänna politiken handlar om mångfaldsfrågorna. De senmoderna samhällena i Norden, och på andra håll, möter allt akutare utmaningar i hur man ska handskas med en alltmer mångfaldig befolkning. Diversiteten gäller, argumenterar artikelförfattaren *Henrik Kaare Nielsen*, inte bara etniciteter utan också en växande skara av subkulturer och livsstilar. Häri ligger en hotande fragmentering av samhället och *Kaare Nielsen* prövar att från en tydlig teoretisk utgångspunkt argumentera för en kulturpolitik som kan hålla samhället samman.

Skapandet av nationella identiteter, eller andra former av gruppidentiteter, har i alla tider varit ett öppet deklarerat eller underförstått mål för makthavares kulturpolitiska ambitioner. Våra samtida statsledningar är inget undantag i det hänseendet. Det framgår med tydlighet av den danska forskaren *Julie Mejse Münter Lassens* bidrag till detta nummer. Det är väl känt att ”danskhet” har varit en central fråga i den danska politiken och kulturpolitiken på senare år. Artikeln granskar vilka argument som används för att hävda det förment danskas särskilda betydelse och hur man från politisk sida ser på dansk public service som ett tänkbart verktyg i sammanhanget. Vad betyder det att Folketingspolitiker i allt större utsträckning försöker blanda sig i Danmarks Radios programpolitik?

I föreliggande nummer fortsätter vi också vår strävan, likt de ambitioner som manifesterats på de senaste nordiska forskningskonferenserna, att inkorporera forskare från de baltiska länderna i den nordiska forskningsgemenskapen. Den här gången är det *Egge Kulbok-Lattik*, från Estland men verksam i Jyväskylä, som skriver om de estniska *community houses*´ roll i lokal estnisk kulturpolitik. Med början i slutet av 1800-talet och på initiativ av den lokala befolkningen växte sådana ”gemenskapshus” fram över hela Estland. *Kulbok-Lattik* hävdar att initiativen formade en del av ett identitetsskapande underifrån, i opposition mot tysk-baltisk

adel och ryskt kejsardöme. När nätverket av gemenskapshus etablerats kunde det emellertid också, framhåller författaren, under "den tysta eran" på 1930-talet, användas av den sovjetiska makten för ett identitetsskapande "uppifrån-och-ned".

Jämte dessa artiklar hittar läsaren också en välfylld recensionsavdelning i det här vinternumret av *NKT*. De tre böckerna som tas upp har alla synnerligen viktig kulturpolitisk relevans, men på olika sätt. *Els-Mari Törnquist* har med stor behållning läst *Madeleine Hjorts* förra året utkomna *Konstens betydelse. Om konstarter och litteratur i skola och samhälle*. Författarens grundläggande ståndpunkt är att konst och kultur är kunskap och språk och pläderar för en "konstens literacy" som en oundgänglig förutsättning för den individens bildningsresa som skolan borde vara inledningen till. Hjorts "inspirerande retoriska berättarförmåga" är en stor tillgång, menar recensenten, som bara kan hålla med författarens kritik mot hur den svenska skolpolitiken monterar ned den estetiska verksamheten och därmed berövar barn och ungdomar ett viktigt medel för att kunna göra sin bildningsresa.

Tobias Harding har, för sin del, läst en bok som uppmärksammar ett viktigt hundraårsjubileum i svensk kulturpolitik. 1912 grundades nämligen det första studieförbundet. *Johan von Essen* och *Gunnar Sundgren* har redigerat den väl sammanhållna forskarantologin *En mosaik av mening. Om studieförbund och civilsamhälle*, och *Harding* menar att boken speglar ett ambitiöst projekt som är grundligt genomfört. Inte minst förtjänstfullt är det jämförande perspektiv som de olika bidragen i antologin ger underlag och upphov till. En intressant och paradoxal slutsats, som *Harding* menar att man kan ana, är att samtidigt som studieförbunden alltmer tycks fränkopplas sina moderorganisationer är det ändå bildningsambitionerna som fortfarande står i centrum för verksamheten.

Slutligen har den grekiska forskaren *Maria Kouri* läst svenske *Johan Fornäs*' bok om den Europeiska Unionens symboler: *Signifying Europe*. Boken behandlar de fem symboler som EU-maskineriet lanserat för att försöka stärka européernas känsla av gemenskap: Europadagen, mottot, flaggan, hymnen och valutan. *Kouri* finner att bokens systematiska upplägg och rika och lättillgängliga innehåll kan tilltala flera publikationer, studenter och forskare lika väl som en intresserad allmänhet. Hon vill också

understryka Fornäs' påpekande om den stora skillnaden mellan de förhoppningar EUs styrande knutit till symbolerna och den faktiska framgång de rönt bland den europeiska befolkningen. Redaktören känner sig manad att tillägga att "bröd och skådespel" fortfarande är en meningsfull devis, i den meningen att symbolpolitik trots allt har liten övertygelsekraft om där inte också existerar en mer materiellt inriktad politik för att skapa hållbara och rättvisa instanser och strukturer.

Till sist vill jag bara påminna om att det nu är dags att anmäla deltagande i nästa års Nordiska Konferens om KulturPolitikForskning (NKKPF)! Den äger rum i Köpenhamn i augusti och "call for papers" och annan information finns att ta del av i detta nummer. Jag hoppas vi ses där!

Trevlig och intressant läsning i vintermörkret önskar
Anders Frenander